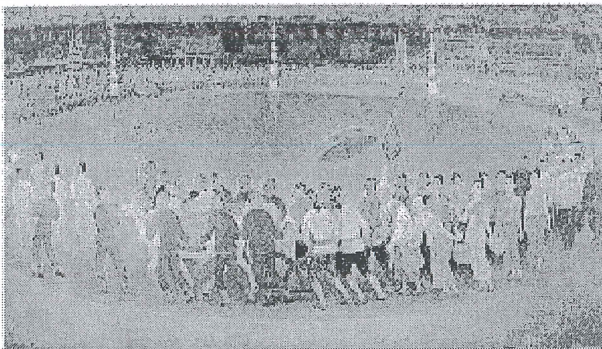

ดนตรีในพิธีแรกนาขวัญ

สมเกียรติ หอมยก*

แรก นาขวัญ เป็นภาษาของคนในภาคกลางที่ราบลุ่มน้ำเจ้าพระยาตรงกับภาษาของคนบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโขงว่า นาดา แยก (แยก คือ แรก) หมายถึงการไถนาทำนาปลูกข้าวครั้งแรกในนาจำลองขนาดเล็กๆ ที่สมมุติขึ้น แล้วมีพิธีสู่ขวัญวงวอนร้องขอต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ (บางที่เรียกผีนาหรือพระภูมินา) จงบันดาลให้ทำนาจริงๆ ได้ผลผลิตเป็นข้าวองงามอุดมสมบูรณ์เหมือนนาจำลองที่สมมุติขึ้นครั้งแรกนี้ บางแห่งเช่นภาคเหนือจะทำพิธีสังเวทย์แม่โพสพพร้อมกันไปด้วย

ภาษาทางราชการเรียก **จรดพระนังคัล** เป็นคำเขมร (**นังคัล คือ ผาลไถนา**) แปลว่าไถนาครั้งแรก มีหลักฐานยืนยันในเอกสารเก่าแก่ว่า พระเจ้าแผ่นดินเมื่อราว 700 ปีมาแล้ว มอบให้เจ้านายและขุนนางทำพิธีนี้ เพื่อความมั่งคั่งในพืชพันธุ์ธัญญาหารของราชอาณาจักรจะละเว้นมิได้ต้องทำทุกปี จึงมีสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (สุจิตต์ วงษ์เทศ: สยามประเทศไทย)

(ที่มา: <http://www.thaifolk.com>)

พระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเป็นพิธีกรรม ๒ พิธีที่กระทำร่วมกันจึงมีชื่อร่วมกันดังนี้ คือ

พระราชพิธีพืชมงคล เป็นพิธีสงฆ์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔ ทรงกำหนดให้มีขึ้นเป็นครั้งแรก เป็นพิธีทำขวัญเมล็ดพืชพันธุ์ต่างๆ เช่น ข้าวเปลือกเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวฟ่าง ข้าวโพด ถั่ว งา เผือก มัน เป็นต้น มีจุดมุ่งหมายที่จะให้เมล็ดพันธุ์เหล่านั้น ปราศจากโรคภัยและให้อุดมสมบูรณ์เจริญงอกงามดี

พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นพิธีพราหมณ์มีมาแต่โบราณ เป็นพิธีเริ่มต้นการไถนา เพื่อหว่านเมล็ดข้าว มีจุดมุ่งหมายที่จะให้เป็นอาณัติสัญญาณว่า บัดนี้ฤดูกาลแห่งการทำนาและเพาะปลูกได้เริ่มขึ้นแล้ว

พระราชพิธีทั้งสองนี้ ได้กระทำเต็มรูปแบบมาเรื่อยๆ จนถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้เว้นไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง ด้วยสถานการณ์โลก และบ้านเมืองอยู่ในภาวะที่ไม่สมควรจะจัดงานใดๆ จึงว่างเว้นไป ๑๐ ปี ต่อมาทางราชการพิจารณาเห็นว่าประเทศไทย เป็นประเทศกสิกรรม โดยเฉพาะการทำนาควรจะได้ฟื้นฟูประเพณีเก่าอันเป็นมงคลแก่การเพาะปลูก ดังนั้น ใน พ.ศ. ๒๔๙๐ จึงกำหนดให้มีพิธีพืชมงคลขึ้นอีก แต่มีแค่พระราชพิธี พืชมงคลเท่านั้น (พิธีเต็มรูปแบบว่างเว้นไปถึง ๒๓ ปี)

ต่อมา เมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๓ จึงจัดให้มีราชพิธีจรดพระนาคีลแรกนาขวัญร่วมกับพิธีพืชมงคลนับแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้

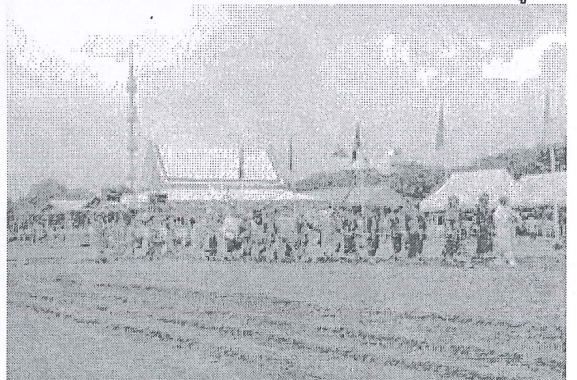
พระราชพิธีจรดพระนาคีลแต่ก่อนมีแต่พิธีพราหมณ์ ไม่มีพิธีสงฆ์ ครั้นมาถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงเพิ่มพิธีสงฆ์ในพระราชพิธีต่างๆ จึงได้เพิ่มในการจรดพระนาคีลนี้ด้วย แต่ยกเป็นพิธีหนึ่งต่างหากเรียกว่า พืชมงคล โปรดฯ ให้ปลูกพลับพลารขึ้นในที่หน้าท้องสนามหลวง และสร้างหอพระเป็นที่ไว้พระคันธารราษฎร์สำหรับการพระราชพิธีพืชมงคลอย่างหนึ่ง พุทธศาสตร์อย่างหนึ่ง แต่ก่อนมาพระยาผู้จะแรกนาก็มิได้ฟังสวด เป็นแต่กราบถวายบังคมลาแล้วก็ไปเข้าพิธี เหมือนตรียัมปวาย กระเช้าข้าวโปรยก็ใช้พนักงานกรมนาหอบ ไม่ได้มีนางเทพีเหมือนทุกวันนี้

พระราชพิธีจรดพระนาคีล เริ่มตั้งแต่เวลาบ่าย วันสวดมนต์พระราชพิธีพืชมงคล มีกระบวน แห่งๆ พระเทวรูปพระอิศวร ๑ พระอุมาภคินี ๑ พระนารายณ์ ๑ พระมหาวิฆเนศวร ๑ พระพล เทพแบกไถ ๑ กระบวนแห่มีธงมีคู่แห่เครื่องสูง กลองชนะคล้ายกันกับที่แห่พระพุทธรูปเป็นแต่ลดหย่อนลงไปบ้าง ออกจากในพระบรมมหาราชวังไปโดยทางบก เข้าโรงพิธีที่ทุ่งสัมปอายนาลอง (ทุ่ง สัมปอัย : คือบริเวณทุ่งกว้างริมถนนช้างอี หรือถนนราชวิถีในปัจจุบัน) ตั้งอยู่ระหว่างพระราชวังดุสิต และวังพญาไท เวลาค่ำพระมหาราชครูประกอบพิธีเหมือนอย่างพิธีเดิมทั้งปวง ไม่มีการแปลกประหลาดอันใด

รุ่งขึ้น เวลาเช้าตั้งแต่กระบวนแห่งๆ พระยาผู้แรกนา กำหนดเกณฑ์คนเข้ากระบวนแห่ ๕๐๐ กระบวน นั้นไม่เป็นกระบวนใหญ่เหมือนอย่างแห่เย็นชิงช้า พระยาแรกนาแต่งตัวเหมือนเย็นชิงช้า เมื่อถึงโรงพระราชพิธีเข้าไปจุดเทียนบูชาพระพุทธรูป แล้วตั้งจิตอธิษฐานจับผ้าสามผืน ผ้านั้นใช้ผ้าลายหูกืบผืน ๑ ห้าคืบผืน ๑ สี่คืบผืน ๑ ถ้าจับได้ผ้าที่กว้างเป็นคำทำนายว่าน้ำจะน้อย ถ้าได้ผ้าที่แคบว่าน้ำจะมาก

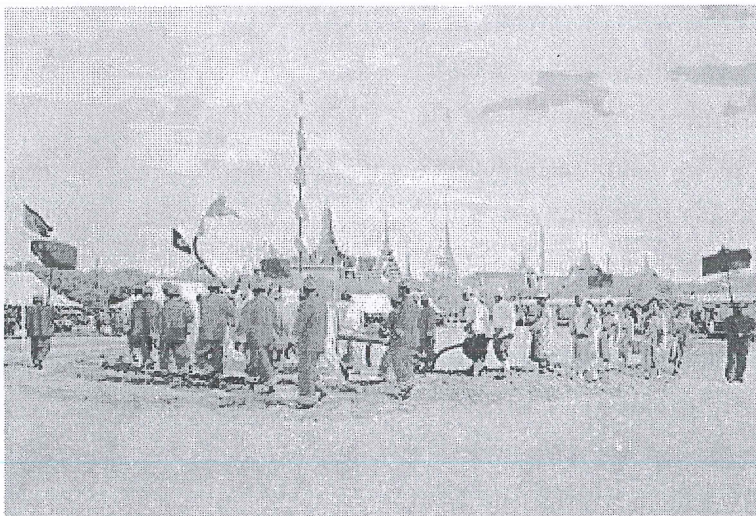
กระบวนแห่มีธงคู่

(ที่มา: <http://webhost.cpd.go.th/cooptrain/picfamer.htm>)

ริ้วกระบวนอิสริยศพระยาแรกนา

นำริ้ว ๑	นุ่งผ้าม่วงเชิง เสื้อนอกขาว หมวกทรงประพาสดำ
จำปี ๒	สวมกางเกงมัสสุรุ่มไหมเหลือง เสื้อเข้มขาบ หมวกทรงประพาสไหมด เทศยอดเกี้ยว
กลองชนะ	แถวละ ๑๐ คน ๒ แถว สวมกางเกง ปักสตูด่าง ปลายขาขลิบ
แตรวง ๑๐ แตรฝรั่ง ๑๐	สวมกางเกงปักสตูด่าง ปลายขาขลิบขอบเหลืองเสื้อปักสตูด่าง แขนบาน ขลิบปลายลูกไม้กระจังสีทองหมวกทรงกราย ปักสตูด่าง ขอบขลิบลูกไม้ กระจังยอดจุกขาว
พราหมณ์เป่าสังข์ ๒	พราหมณ์ เดินนำในกระบวน หน้ากรรชิง
กรรชิง หน้า ๒	สวมกางเกงมัสสุรุ่มไหมสีเหลืองพื้นแดง เสื้อมัสสุรุ่มแขนยาว กรรชิง หลัง ๒ ปลายแขน กระจัง สีทอง หมวกหูกระต่ายแดง ขลิบขอบเหลือง
คู่เคียง ข้างละ ๘ คน ๒ ข้าง	ข้าราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระดับ ๕- ๖ แต่งเครื่องแบบเต็มยศ

ริ้วกระบวนอิสริยศพระยาแรกนา

(ที่มา: http://www.dailynews.co.th/web/html/popup_news)

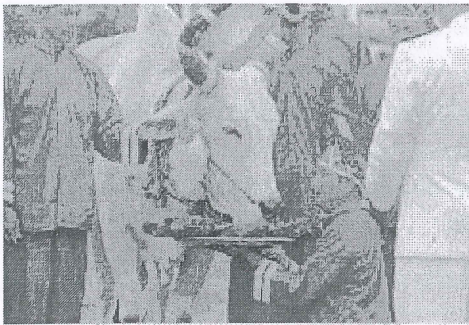
ที่มา: <http://www.luktungfm.com/dday/p-mokon.html>

พระยาแรกนาเข้ากระบวนเดินอยู่กลางระหว่าง
คู่เคียง มีพนักงานเชิญบังสุริยและสัปทน
ทางกัน พนักงานห่มผ้าม่วงสีน้ำเงิน
เสื่อนอกขาวคาดรัดประคดแดง
(ที่มา: <http://www.luktungfm.com/dday/p-mokon.html>)

เมื่อจับได้ผ้าผืนใดก็นุ่งผ้าผืนนั้น ทับผ้า
นุ่งเดิมอีกชั้นหนึ่ง นุ่งอย่างป่าวขุนออกไปแรกนา
มีราชบัณฑิตคนหนึ่ง เชิญพระเต้าเทวปฏิฐประน้ำ
พระพุทธรูปไปหน้า พราหมณ์เชิญพระพลเทพ
คนหนึ่งเป่าสังข์ ๒ คน พระยาจับยามไถ พระมหา
ราชครูพิธียืนประตักด้านหุ้มแดงไถตะไกวโดยริสาม
รอบ แล้วไถแปรโดยกว้างสามรอบ นางเทพีทั้ง ๔
จึงได้หาบกระเช้าข้าวปลูก กระเช้าทอง ๒ คน
กระเช้าเงิน ๒ คน ออกไปให้พระยาโปรยหว่านข้าว
และไถกลบอีกสามรอบจึงกลับเข้ามาอยู่ที่พัก ปลด
พระโคออกกินเลี้ยงของเสี้ยงทนาย ๗ สิ่ง คือ
ข้าวเปลือก ข้าวโพด ถั่ว เหล้า น้ำ หญ้า ถ้า
พระโคกินสิ่งใดก็มีคำทำนาย แต่คำทำนายมักจะ

ว่ากันว่า ถ้าพระโคกินสิ่งใดสิ่งนั้นจะบริบูรณ์ การ
เท่านี้เป็นเสร็จพระราชพิธีจรดพระนังคัล แห่
พระยากลับแล้ว เทวรูปกลับ ในการจรดพระนังคัล
เป็นเวลาคนมาประชุมมาก ถึงจุดอยู่บ้านไกลๆ
ก็มักจะมา ด้วย มีประโยชน์ความต้องการเมื่อเวลา
โปรยข้าวปลูกลงในนา พอพระยากลับก็พากัน
เข้าแย่งเก็บข้าว จนไม่มีเหลืออยู่เลย จนสักเมล็ด
หนึ่ง พรรณข้าวปลูกซึ่งเก็บไปนั้น ไปใช้เชื้อใน
พรรณข้าวปลูกของตัวเองให้เป็นสวัสดิมงคลแก่นาบ้าง
ไปปลงไว้ใน ถุงเงินให้เกิดประโยชน์ของกามบ้าง
การ แรกนาจึงเป็นที่นิยมของคนทั้งปวงไม่จิตจาง
ยังนับว่าเป็นพระราชพิธีซึ่งเป็นที่ต้องใจคนเป็น
อันมาก

พระโคกอกกีนเสียงของเสียงท่าย

(ที่มา: <http://highlight.kapook.com/view/10966>)

ประชาชนพากันเข้าแย่งเก็บเมล็ดข้าว

(ที่มา: <http://highlight.kapook.com/view/10966>)

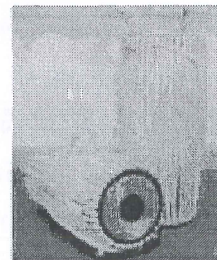
ดนตรีในพิธีแรกนาขวัญ

พระราชพิธีส่วนของพระมหากษัตริย์นั้น ต้องใช้เครื่องดนตรีและวงดนตรีมาบรรเลงประกอบในพระราชพิธี ซึ่งมีแบบแผนมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เริ่มตั้งแต่เมื่อแรกประสูติตามประเพณี ก็จะมีวงดนตรีคอยประโคมให้รู้ว่าประสูติแล้ว และในบางกรณียังมีเพลงเป็นเครื่องแสดงด้วยว่าประสูติเป็นพระราชโอรสหรือพระราชธิดา ต่อจากนั้นไม่ว่าจะแห่กล่อมพระบรรทม ขึ้นพระอยู่ การสมโภชเดือน พระราชพิธีโสกันต์ เมื่อผนวชเป็นสามเณร ผนวชเป็นพระภิกษุ พระราชพิธีวิสาขบูชา งานพระเมรุ ก็ล้วนใช้เครื่องดนตรีและวงดนตรีบรรเลงประกอบในพระราชพิธีทั้งสิ้น พิธีแรกนาขวัญ เป็นพระราชพิธีหนึ่งที่มีดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จะเห็นได้ว่า

มีพนักงานประโคมมโหระทึก ตีฆ้อง ตีกลองชนะ เป่าปี่ขวา แตรงอน แล้วมีพราหมณ์เป่าสังข์ ด้วยสังข์ ซึ่งเป็นเครื่องเป่าของฝ่ายฮินดูหรือพราหมณ์ที่บ้านเมืองในอุษาคเนย์ ซึ่งได้รับแบบแผนการสืบทอดต่อกันมา ในพิธีกรรมและในพระราชพิธีอันศักดิ์สิทธิ์ เครื่องดนตรีที่มีบทบาทในพระราชพิธีแรก นาขวัญมีดังนี้

แตรฝรั่ง หรือแตรวิลันดา (Natural Trumpet) บางครั้งเรียกว่าแตกพันฟาร์ (Funfare) ได้นำมาใช้ในพระราชพิธีตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ใช้ในพระราชพิธีร่วมกับแตรงอนและสังข์โดยปกติใช้เป่าเฉลิมพระเกียรติ ในพิธีกรรมของกษัตริย์เมื่อพระเจ้าแผ่นดินเสด็จ เพื่อบอกให้ทราบว่ามีพระราชเสด็จแล้ว มีหลักฐานว่าชาวตัม หรือฮอลันดาเป็นผู้นำเข้ามา จึงได้เรียกแตรฝรั่งว่า แตรวิลันดา

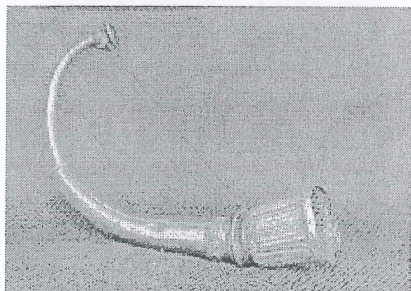
เปิงมาง เป็นเครื่องดนตรีของชาวมอญ เล่นในวงปี่พาทย์มอญ แต่ไทยรับอิทธิพลนี้มาตั้งแต่สมัยอยุธยา

(ที่มา: http://www.monstudies.com/show_content.php)

แตรงอน น่าจะเข้ามาก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา เนื่องจากแตรงอนนั้นเป็นแตรของอินเดีย ซึ่งเลียนแบบมาจากแตรเขาควาย ซึ่งในสมัยโบราณใช้เป่าเพื่อบอกเหตุร้าย และบอกเวลาเมื่อนำมาใช้ในพระราชพิธีแรกนาขวัญ แตรเขาควาย ได้ถูกเปลี่ยนมาทำด้วยโลหะเงิน ซึ่งเป็นเครื่อง ประโคมที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่ของพระมหากษัตริย์ประกอบด้วยแตร สังข์ บัณเฑาะว์ ฆ้อง

มโหระทึก ปี่ กลอง เป็นการผสมผสานระหว่าง
วัฒนธรรมตะวันตก และตะวันออกอย่างลงตัว

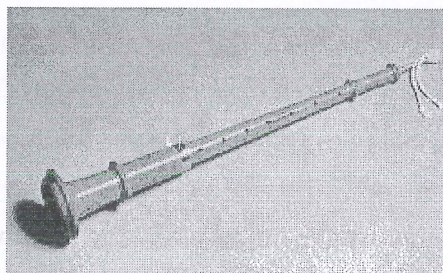
(ที่มา: <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/musical/music.htm>)

สังข์ เป็นเครื่องเป่าสมัยดึกดำบรรพ์
นับถือกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำด้วยเปลือกหอย
ตัวโตขัดผิวให้เกลี้ยง แล้วเจาะรูที่ก้นหอยเพื่อใช้เป่า
มีเรื่องเล่ากันว่า มีสุรตนาหนึ่งชื่อปัญจชน มีรูป ปีน
สังข์ อาศัยอยู่ในท้องทะเล ได้สร้างความวุ่นวาย
มาก ร้อนถึงพระนารายณ์ต้องอวตารเป็นพระ
กฤษณะลงไปปราบ และฆ่าสุรตนาตาย จึงได้
ทรงเอาเปลือกสังข์มาถือไว้ในพระหัตถ์ซ้าย เพื่อไว้
เป่ายามออกศึกสงคราม หรือเมื่อมีงานพิธีใน
เทวสถาน ดังนั้น ในงานพระราชพิธีจึงนำสังข์มา
เป่าคู่กับแตร เพื่อเป็นสิริมงคลแก่งานและแสดงถึง
ความยิ่งใหญ่ของพระบารมี ขององค์พระมหา-
กษัตริย์ สังข์เป็นสัญลักษณ์ของผู้ชนะ และผู้ยิ่งใหญ่

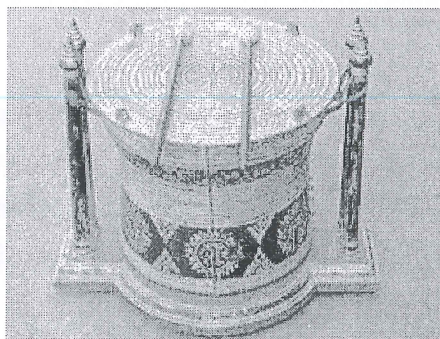
(ที่มา: <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/musical/music.htm>)

ปี่ชวา เป็นเครื่องเป่า รูปร่างคล้ายปี่ไฉน
แต่โตและยาวกว่าปี่ไฉน ใช้คู่กับกลองแขก และ
กลองมลายู เช่น เป่าประกอบการเล่นกระบี่
กระบอง ประกอบการแสดงละครเรื่องอิเหนาตอน
รำกริชและใช้ในวงปี่พาทย์นางหงส์ นอกจากนั้น
ยังใช้เป่านำกลองชนะในกระบวนพยุหยาตรา และ
พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

(ที่มา: <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/musical/music.htm>)

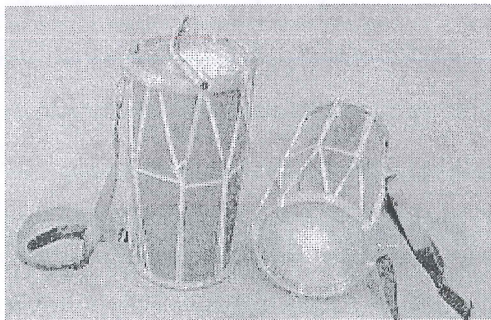
กลองมโหระทึก เป็นกลองที่ทำด้วย
โลหะผสมประกอบด้วย ดีบุก ตะกั่ว ทองแดง บางที
เรียกว่ากลองสำริด กลองมโหระทึกเป็นกลอง
หน้าเดียวตีเสียงดัง จึงเรียกว่ามโหระทึกบนหน้า
กลองมีรูปดาว ๑๒ แฉก หมายถึงดวงดาว ๑๒ ราศี
บางลูกมี ๘ แฉก ๑๐ แฉก ๑๒ แฉก และ ๑๔
แฉก บนกลองมโหระทึกมีรูปปั้นเป็นกบขี้อ่อนผสม
พันธุกันอยู่ ๔ คู่ ชาวบ้านจึงเรียกว่า กลองกบ

(ที่มา: <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/musical/music.htm>)

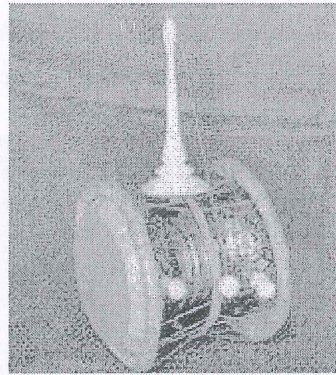
เพราะหมายถึงว่าเมื่อตีกลองแล้วจะเรียกฝนให้ตกลงมาในภุมณเทียรบาล กำหนดให้เป็นหน้าที่ของขุนดนตรี ตีกลองมโหระทึก ระบุไว้ว่า "อินทโรตี อินทเกรี ศรีเกดตีฆ้องไชย ขุนดนตรีตีหริทัก" ใช้ประกอบร่วมกับแตรสังข์ ทั้งในพระราชพิธี และรัฐพิธีในโอกาสที่พระมหากษัตริย์เสด็จออก ร่วมกับกลองชนะ ในงานเสด็จพระราชดำเนินโดยกระบวนพยุหยาตรา

กลองชนะ มีลักษณะเหมือนกับกลองแขกแต่ตัวอ้วนสั้นกว่า ใช้หวายขึ้นหนังทั้ง ๒ ข้าง กลองชนะใช้สำหรับประกอบออกศึกในยามสงคราม หรือตีเป็นจังหวะในการฝึกเพลงอาวุธ ต่อมากลองชนะใช้ประกอบในพิธีแรกนาขวัญ และในขบวนพยุหยาตรางานพระบรมศพและ พระศพเจ้านาย ซึ่งอาจใช้กลองชนะคู่ๆ ขึ้นอยู่กับความสำคัญของฐานันดรของศพนั้นๆ

(ที่มา: <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/musical/music.htm>)

บัณเฑาะว์ มาจากคำบาลีว่า "ปณวะ" ซึ่งได้ดนตรีชนิดนี้จากอินเดีย ลักษณะของบัณเฑาะว์ ตัวกลองทำด้วยไม้จริงขนาดเล็กพอมือถือ หัวและท้ายใหญ่ตรงกลางคอด รูปเหมือนพานแว่นฟ้า ยาวราว ๑๕ ซม. หน้ากว้าง ๑๔ ซม. มีสายโยงแรงเสียงให้เชือกร้อยโดยห่างๆ มีสายรัดอกตรงคอด และตรงสายรัดอกนั้น มีหลักยาว

(ที่มา: <http://www.tv5.co.th/service/mod/heritage/nation/musical/music.htm>)

อันหนึ่งรูปเหมือนยอดเจดีย์ ทำด้วยไม้ หรือยาวาวประมาณ ๑๓ ซม. ตรงปลายหลักใช้เชือกผูกปลายเชือกอีกข้างหนึ่ง ผูกลูกตุ้ม กลองชนิดนี้ไม่ใช่ตีด้วยไม้ หรือแต่ใช้มือถือถือไว้ คือพลิกข้อมือ กลับไปกลับมา ให้ลูกตุ้มที่ปลายเชือก โยนตัวไปมากระทบตรงหน้ากลองทั้งสองข้างใช้ในงานพระราชพิธี เช่น ขบวนกล่อมสมโภช พระมหาเศวตฉัตรสมโภช พระยาช้างเผือก หรือสำหรับแห่กล่อมในพระราชพิธีต่างๆ

วงดนตรี และเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบในพระราชพิธี

ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า พระราชพิธีนี้กระทำเป็น ๒ วัน คือ วันแรกเป็นพระราชพิธีมงคล โดยมีพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่รัฐพิธีที่จะประกอบในพิธีแรกนาในปีนั้น ในพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญนั้น ในสมัยโบราณพระมหากษัตริย์เป็นผู้ทรงกระทำเอง แต่ในสมัยหลังต่อมาได้แต่งตั้งผู้แทนพระองค์ที่จะกระทำพิธีต่อไปตาม ขนบประเพณีเรียกว่า "พระยาแรกนา" ในวันที่เจริญพระพุทธมนต์ พิธีมงคลนี้ พระยาแรกนาก็จะมาเฝ้าอยู่ด้วย และรับพระราชทานน้ำพระมหาสังข์กับทรงเจิม เพื่อ

เป็นสิริมงคลแก่พระยาแรกนา พร้อมทั้งนางเทพีที่จะหาบข้าวสำหรับที่จะประกอบพระราชพิธีแรกนาขวัญ วงดนตรีที่บรรเลงประกอบในพระราชพิธีคือวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ การบรรเลงปี่พาทย์ในวันนี้ เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงกับบรรเลงเพลงช้าครึ่งถึงเวลาที่ทรงจุดธูปเทียนกับบรรเลงเพลงสาธุการ และเมื่อเสร็จพิธีก็บรรเลงเพลงกราวรา

วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

(ที่มา: <http://thaicontemp.com/p/thai1.php>)

รุ่งขึ้นเป็นวันแรกนา พิธีจะประกอบขึ้น ณทุ่งนา หรือบริเวณใดบริเวณหนึ่งที่จัดบริเวณที่จะทำการแรกนา พระยาแรกนาพร้อมด้วยนางเทพีก็จะมายังบริเวณมงคลพิธีโดยจัดเป็นขบวนมีเครื่องอิสริยยศพร้อมมูล แต่เดิมเคยใช้คนเดินตามพระยาแรกนา ประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้ ปี่เดินป่า ระนาด ข้องวง และกลองทัด ลูกเต๋ยว วาจน บณ คานหาม และบรรเลงเพลงกลม ปัจจุบันใช้วงกลองชนะคือมีปี่ชวา เปิงมาง และกลองชนะ บรรเลงมาตลอดทาง ปี่ชวาที่บรรเลงในเวลาที่พระยาแรกนาเดินทางมายังบริเวณมงคลพิธีนี้ โดยมากจะเป่าเพลงพระยาเดินพระราชพิธีนี้ ถ้าพระมหากษัตริย์เสด็จทอดพระเนตรด้วย พระยาแรกนาจะต้องเข้าเฝ้าเพื่อขอพระบรมราชานุญาตประกอบพิธีต่อไป

ในสมัยโบราณนั้น ขณะที่พระยาแรกนาประกอบพิธีกรรมต่างๆ ตลอดจนเวลาใดเวลาหว่านหรือกิจกรรมใดก็ตาม ดนตรีปี่พาทย์ก็ได้บรรเลงอย่างใดเลย ต่อมาในสมัยรัชกาลปัจจุบันนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงได้มีพระราชปรารภขึ้นกับพระราชครูวามเทพมุนีว่า ในพระราชพิธีนี้ไม่มีดนตรีบรรเลงรู้สึกเจ็บเหงาเกินไป จึงได้มีพระราชกระแสรับสั่งแก่พระราชมารดา ให้มาแจ้งแก่ครูมนตรี ตราโมท ให้หาทางบรรเลงดนตรีในเวลาที่พระยาแรกนาปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เหล่านั้น เมื่อมีพระราชประสงค์อย่างนั้น ครูมนตรีจึงได้คิดบรรจุเพลงสำหรับปี่พาทย์บรรเลงประกอบพระราชพิธีเหล่านั้นตามพระราชประสงค์ และเมื่อถึงพระราชพิธีแรกนาขวัญในปีต่อมา ได้มีหมายสั่งให้วงปี่พาทย์ไปบรรเลงประกอบในพระราชพิธี วงปี่พาทย์จึงได้บรรเลงเพลงตามที่ครูมนตรีได้บรรจุไว้ดังนี้

เมื่อเวลาที่ พระยาแรกนาอธิษฐานเลือกผ้านุ่ง ซึ่งมีอยู่ ๓ ขนาดว่าจะได้ผ้านุ่งขนาดกว้างหรือขนาดกลางหรือขนาดแคบนั้นให้บรรเลงเพลงสาธุการ ครั้งเมื่อพระยาแรกนาเริ่มประกอบพิธีไถในการไถรี ๓ รอบแรกนี้ให้บรรเลงเพลงเชิดฉาน ครั้นไถโดยขางอีก ๓ รอบให้บรรเลงเพลงโคมเวียน ครั้นเมื่อพระยาแรกนาได้ไถโดยหรือไถกลับครั้งสุดท้าย ๓ รอบโดยหว่านธัญพืชไปด้วย พร้อมทั้ง กันก็ให้บรรเลงเพลงปลุกต้นไม้จนกว่าจะเสร็จพิธี

ในเวลาที่บรรเลงเพลงต่างๆ ประกอบการไถของพระยาแรกนานั้น แตรสังข์จะบรรเลงเป็นระยะๆ เมื่อไถไปจนรอบหนึ่งๆ ส่วนพิธีกรรมต่อไป เช่น นำพระโคไปเลี้ยงกินอาหารหรือ

พิธีกรรมอื่นๆ ปี่พาทย์ไม่ต้องบรรเลงเลยจนกว่าจะถึงเวลาเสด็จพระราชดำเนินกลับ จึงบรรเลงเพลงกราวราส่งท้ายอีกครั้งหนึ่งเป็นเสร็จพิธี

สรุปได้ว่า พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญนี้ เป็นพิธีสงฆ์ และพิธีพราหมณ์มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ซึ่งเป็นพิธีกรรม ๒ พิธีที่กระทำร่วมกัน คือพิธีพืชมงคล และพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นพิธีแห่งการเริ่มต้นการไถนาเพื่อหว่านเมล็ดข้าว ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยในแผ่นดินสยาม ได้ทรงปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันนี้ เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่ราษฎร ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้เมล็ดพันธุ์เหล่านั้นปราศจากโรคภัย และให้อุดมสมบูรณ์เจริญงอกงามดี อีกทั้งยังเป็นการให้สัญญาณว่า บัดนี้ฤดูกาลแห่งการทำนาและเพาะปลูกได้เริ่มขึ้นแล้ว ส่วนดนตรี และเพลงที่ใช้บรรเลงประกอบในพระราช พิธีวันแรกคือพิธีพืชมงคล เมื่อเสด็จพระราชดำเนินถึงปีพาทย์บรรเลงเพลงช้า ครั้นถึงเวลาที่ทรงจุดธูปเทียนบรรเลงเพลงสาธุการ และเมื่อเสร็จพิธีก็บรรเลงเพลงกราวรา วันที่สอง

คือพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ใช้วงกลองชนะ คือมี ปี่ชวา เปิงมาง และกลองชนะ บรรเลงมาตลอดทาง ปี่ชวาจะเป่าเพลงพระยาเดิน เมื่อเวลาที่พระยาแรกนาอธิษฐานเลือกผ้านุ่งนั้น ให้บรรเลงเพลงสาธุการ ครั้นเมื่อพระยาแรกนาเริ่มประกอบพิธีไถในการไถรี ๓ รอบแรกให้บรรเลงเพลงเชิดฉาน ครั้งไถตะโดยขวางอีก ๓ รอบ ให้บรรเลงเพลงโคมเวียน และไถตะหรือไถกลบครั้งสุดท้าย ๓ รอบโดยหว่านธัญพืชไปด้วยพร้อมๆ กันก็ให้บรรเลง เพลงปลูกต้นไม้ บรรเลงจนกว่าจะเสร็จพิธี เมื่อทรงเสด็จพระราชดำเนินกลับจึงบรรเลงเพลงกราวราส่งท้ายอีกครั้งหนึ่งเป็นอันเสร็จพิธี

สำหรับพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญเมื่อวันที่ ๑๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๐พระยาแรกนาเสด็จฯ ได้ผ้าสำหรับนุ่งพยากรณ์ว่าน้ำปีนี้จะพอดี ข้าวกล้าในนาจะได้ผลบริบูรณ์ และผลาหาร มังสาหาร จะอุดมสมบูรณ์ดี พระโคกินข้าว ข้าวโพด พยากรณ์ว่าธัญญาหาร ผลาหาร จะบริบูรณ์ดีและกินหญ้า พยากรณ์ว่า น้ำท่าจะบริบูรณ์พอสมควร พร้อมด้วยธัญญาหาร ผลาหาร ภัักษาหาร มังสาหารจะสมบูรณ์ดี

บรรณานุกรม

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (๒๕๑๖) . พระราชพิธีสิบสองเดือนพระราชนิพนธ์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว. พระนคร: องค์การค้าของคุรุสภา.

ธนิต อยู่โพธิ์.(๒๕๒๓). เครื่องดนตรีไทยพร้อมด้วยตำนานการผสมวงมโหรี ปี่พาทย์และเครื่องสาย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

เบญจมาศ พลอินทร์.(๒๕๒๓). วรรณคดีชนบระเพณี พระราชพิธีสิบสองเดือน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

สุภักดิ์ อนุกุล.(๒๕๓๐).วันสำคัญของไทย. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.

มนตรี ตราโมท. (๒๕๓๘). ดนตรีไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ.(๒๕๔๐). คำบรรยายวิชาดุริยางค์ศาสตร์ไทย โดยนายบุญธรรม ตราโมท พ.ศ. ๒๕๔๑. กรุงเทพฯ: ศิลปสนองการพิมพ์.

มนตรี ตราโมท. (๒๕๔๐). ดุริยางค์ศาสตร์ไทย ภาควิชาการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.

ราชบัณฑิตยสถาน.(๒๕๔๐).สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคคีตะ-ดุริยางค์. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.